

Co najdete v tomto čísle?

- **Co je u nás nového:** Zpráva o činnosti klubu RWCT v Ostravě
- **Inspirace do výuky:** Zavedení metody T-graf ve 4. ročníku základní školy
- **Zajímavosti:** Promyšlené rozhodování
- **Do knihovny:** *Gruffalo*

Milí čtenáři,

zdravíme vás v předprázdninovém čase a přinášíme další číslo Kritických lístků. Věříme, že v nich opět najdete trochu inspirace a podpory pro svou práci. Čím se nyní lidé v programu RWCT zabývají? Pracovní tým KM chystá další letní školu KM pro pokročilé, která proběhne v srpnu v Milešově u Orlické přehrady. Jiný tým pod vedením Anny Chocholové připravuje LŠ pro začátečníky. Reagujeme na výzvu 56 v OP VK a vypisujeme mnoho seminářů k dílnám čtení v různých krajích ČR. Semináře jsou jednodenní a konají se o sobotách. Na podzim také otevíráme

celou řadu kurzů, z nichž některé jsou novinkou (např. kurz RWCT pro učitele 1.–3. tříd a kurz Rozvíjení učitelských dovedností) a mnohé jsou už osvědčenou klasikou (Čtete s nečtenáři a učíme je kriticky myslet, kurzy MBTI, kurz pro češtináře). Na našem webu (*kritickemysleni.cz/Inspirace pro učitele*) začínáme uveřejňovat nové lekce od učitelů z praxe. První vlašťovkou je hodina T. Trčkové *Radostné čtení s prvňáčky*.

Přejeme všem pěkné prázdniny!

Kateřina Šafránková

Co je u nás nového

Informujeme vás, co se děje ve sdružení Kritické myšlení a co vám nabízíme.

Zpráva o činnosti klubu RWCT v Ostravě

Pavla Besedová, Monika Olšáková, Tomáš Otisk

Dne 15. listopadu 2013 proběhlo první setkání klubu RWCT v ostravském KVIC Na Hradbách. Sešlo se 12 lidí, kteří absolvovali kurz RWCT většinou v projektu *Elementarium*. Cílem tohoto setkání bylo sdílení zkušeností z výuky konstruktivistickým způsobem, prohlubování znalostí a aplikace metod RWCT ve výuce a příprava účastníků na certifikaci Učitele RWCT. Na dalších schůzkách jsme se zabývali svými silnými a slabými stránkami, metodami RWCT, standardy učitele RWCT, lekce vzniklými v rámci klubu,

sdíleli jsme badatelské lekce a zabývali se tvorbou třídních pravidel.

Později jsme řešili též další směřování a pokračování klubu. Důvodem byla končící podpora z projektu *Elementarium*, která zajišťovala ideální podmínky. Dalším důvodem byl zájem dalších absolventů kurzů RWCT o klub. Dospěli jsme k závěru, že chceme pokračovat, a v případě, že to bude možné, se v příštím kalendářním roce budeme setkávat vždy na některé ze škol. Zjistili jsme, že by pro nás bylo velmi inspirativní vidět kolegy pracovat s dětmi ve výuce, proto jsme cíle klubu rozšířili o setkávání na jednotlivých školách, rozbor jednotlivých

sledovaných vyučovacích hodin a sdílení ke konkrétním výukovým situacím.

Zatím poslední setkání klubu proběhlo v pátek 13. 2. 2015 na ZŠ ve Vřesině. Dopoledne jsme viděli ukázkou dvou vyučovacích hodin, prohlédli jsme si školu a její okolí. V odpoledním bloku jsme se zabývali rozbohem a reflexí shlednutých hodin, Pavlína Loňková s Lenkou Skýbovou se s námi podělily o ukázkou práce s iPady na prvním stupni. Seznámili jsme se s novinkami na jednotlivých školách, nechali se inspirovat zajímavými texty a diskutovali o tom, s jakými potížemi se ve výuce potýkáme. Do příštího setkání se budou účastníci zabývat aplikací metody V-CH-D ve své výuce.

Inspirace do výuky

Přinášíme vyzkoušené hodiny od učitelů, kteří rozvíjejí kritické myšlení u svých žáků.

Přinášíme vyzkoušené hodiny od učitelů, kteří rozvíjejí kritické myšlení u svých žáků.

Zavedení metody T-graf ve 4. ročníku základní školy

Jakub Svatoš, ZŠ Kunratice

Specifikace třídy: počet žáků 26, umístění lavic do U.

Pomůcky: Plakáty z předešlé hodiny, papírový T-graf, prázdné bílé lístečky, sešity,

pracovní listy T-graf pro práci ve skupince na závěr.

Hlavní cíl: Žák zvládne samostatně použít grafický organizér T-graf.

Vedlejší cíle: Žák najde pozitiva a negativa života lidí v období husitství a odůvodní svůj postoj na život lidí v období husitství.

Kontext lekce

V několika hodinách se žáci seznamovali s fakty z období husitů. Jako důkaz

o učení vyráběly tříčlenné skupinky žáků plakát (stránku do encyklopedie). V následující lekci učitel čerpá z plakátů, které žáci v předchozí hodině vyrobili.

Evokace

Učitel: V následující hodině budeme čerpat již z toho, co jste se o husitech dozvěděli. Budete mít možnost prozkoumat plakáty ostatních a třeba se vám v nich podaří najít ještě nějaký poznatek, který bude pro vás nový. Hlavně se ale budeme věnovat nové metodě zapisování do sešitu – T-grafu, kterou se dnes prosím pokuste naučit. Do sešitu zapisujeme stručně a co možná nejuvěstičněji.

Co se stalo v období husitství? Pokuste se říci jednu informaci, jako byste psali do sešitu. Stručně.

Žáci formulují věty ústně. Tato aktivita pro učitele slouží jako reflexe. Odhalí v ní, zda žáci tvoří věty, ve kterých zazní jenom jedna informace, zda jsou věty spisovné či vyhovují zadání. Pokud učitel narazí na větu nevyhovující zadání, kultivuje žákovy vyjádření.

Příklady dětských odpovědí:

Karel: No, že voni vyhrávali nad mnohonásobnou přesilou.

Učitel: Souhlasíme? Je vše v pořádku?

Aničko, ty se hlásíš, povídej...

Anička: Já si myslím, že místo toho „voni“ bys měl asi říct „husité“.

Učitel: Proč?

Anička: Protože když řekneš „voni“, někdo třeba nepochopí, že myslíš zrovna husity.

Učitel: Karle, zdá se ti doporučení Aničky srozumitelné?

Karel: Asi ano.

Učitel: Řekni prosím opravenou větu.

Karel: Husité vyhrávali nad mnohonásobnou přesilou.

Učitel: Souhlasíme? Je vše v pořádku?

Žáci pokývnu hlavou. Bavili jsme se o válečnicích, zbraních, vojácích, ale jak žili v té době prostí lidé? Jak oni vnímali válku?

Co si o ní mysleli? Co jim válka přinášela, co jim brala? Jak jim válka pomáhala a jak škodila? Odrážky napsané na tabuli vám mohou napovědět, nač se zaměřit:

- jídlo, pole
- obchodování s cizinou
- nálada

Příklady dětských odpovědí:

- *jídlo, pole:* „Vojáci jim ukradli jídlo a oni pak neměli co jíst.“
- *obchodování s cizinou:* „Obchodníci s ciziny do Čech nechťeli chodit, protože se báli, že jim někdo zboží ukradne.“
- *nálada:* „Báli se o život, měli hlad.“

Uvědomění si významu informací

Plakáty s informacemi o husitech a o Janu Husovi, které děti vytvořily během předchozích hodin, rozmístím po třídě.

Učitel: Každý dostane jeden lísteček, na který napíše informaci jednou větou tak, jak jsme si ukazovali v první aktivitě.

Informace může být pro vás nová nebo taková, kterou si chcete připomenout nebo si ji chcete pořádně zapamatovat. Zároveň zkuste zapřemýšlet, jestli je dobře, že se ta událost či informace v minulosti stala, nebo to dobře není. Může se stát, že už budete mít hotovo a ostatní ne. V tom případě si přijďte pro další lísteček a napište další větu. Všechny lístky skladujte u sebe. Na aktivitu je vyhrazeno 5–10 minut.

Během úkolu za mnou děti chodily s problémem, že napsaly informaci na lístek a nemohou se rozhodnout, zdali je dobře, že se to v historii stalo, nebo špatně. V něčem je totiž situace kladná a v něčem záporná. Sdělil jsem jim, že je dobře, že o informaci takto přemýšlí, ale že odpověď dostanou až později v kruhu, pokud se přihlásí.

Na koberec doprostřed kruhu připravím velký T-graf z papíru.

Učitel: Na koberci je pomocník pro naše zapisování do sešitu, nazývá se T-graf. Už jsme s jedním podobným způsobem přišli do styku (Vennovy diagramy). Můžeme pomocí něho porovnávat, utřídit si myšlenky nebo posoudit klady a zápory nějaké události. Pokud si někdy něco budeme chtít zapsat pomocí T-grafu, můžeme si doma při učení vybavit nejen důležité informace, ale i názor na ně. V tom je tento zápis rozhodně užitečnější, než obyčejné psaní pod sebe.

Vytvořili jste skutečně veliké množství lístečků a není možné se teď o všech ve velkém kruhu bavit. Proto se prosím rozhodněte... buď do části pro (označené +), kam patří klady husitství, nebo proti (označené –), kam patří zápory. Když vás vyvolám, přečtete svůj lísteček a řekněte důvod, proč jste se tak rozhodli. Je někdo ochoten začít?

Žákyně, která za mnou během předchozího úkolu přišla, se podělila o své přemýšlení se všemi v kruhu. Navrhla, že by umístila svůj lísteček doprostřed, neboť situace je v něčem dobrá a v něčem špatná. Zeptal jsem se na důvod, který má vymyšlený pro část +. Po sdělení žákyně jsem důvod napsal na podobný lísteček a vložil ho do části +. Po dotazu, jaký má důvod proti, následovala

analogická situace s přiřazením lístečku do části –. Upozornil jsem žáky, že je vždy potřeba se rozhodnout a psát důvody. Po tomto náročném úkolu jak pro učitele, tak pro žáky, jsem se pokusil zeptat se:

Je někdo jasně rozhodnutý pro?

Žák: „Husité bojovali proti prodeji odpustků, protože odpuštění si člověk nemůže koupit.“

Je někdo jasně rozhodnutý proti?

Žák: „Jan Hus byl upálen roku 1415, protože byl potrestán neprávem.“

Učitel: Každý máme v ruce ještě nějaké lístky. Kdybychom si všechny lístky odůvodňovali ve velkém kruhu, bylo by to velice dlouhé. Proto si nyní naleznete spolužáka do dvojice a budete s ním pracovat následovně:

- Přečtete mu větu na vašem lístečku.
- Řeknete mu, do jaké části T-grafu byste lístek zařadili.
- Pořádně dopodrobna zdůvodníte vaše rozhodnutí.
- Spolužák naslouchá, a pokud se mu vysvětlení bude zdát nejasné, poprosí vás o upřesnění.
- Pokud spolužák uzná, že jste mu dopodrobna objasnili vaše rozhodnutí, máte právo lísteček umístit do našeho velkého T-grafu.
- Ve čtení lístečků se budete střídat.
- Nedejte si nic zadarmo, trénujete přesné odůvodňování.
- Jakmile dokončíte, můžete prozkoumat lístky v grafu.

Dvojice, která dokončila sdílení jako první, dostala úkol.

Učitel: Prozkoumejte velký T-graf a pokuste se najít nějakou informaci, která je podle vás špatně přiřazena, nebo vám není jasné, proč je tam přiřazena, buďte připraveni to přede všemi sdělit.

Po přiřazení všech lístečků děti dostanou pokyn, ať si jdou sednout do lavic. Pouze dva žáci zůstanou stát před tabulí a jsou osloveni učitelem.

Učitel: Tito dva žáci měli za úkol prozkoumat, zda existuje nějaký lísteček, který je přiřazen špatně, nebo není jasné, proč je tam přiřazen. Podařilo se vám nějaký takový lístek najít?

Žák: Skoro se všim souhlasíme, jen nám není jasné, proč je lístek s nápisem bitva u Lipan zařazen do části pro.

Učitel: Je autor tohoto lístečku schopen nám vysvětlit důvod toho přiřazení, než posoudíme, jestli udělal chybu nebo ne?

Žák: Já jsem to myslel jako že je dobře, že bitva u Lipan proběhla, protože tím celá ta válka skončila a po ní nastal mír.

Učitel: Děkuji za odpověď, nám se podařilo se na většině názorů shodnout, ale může se stát, že někdo si stejnou

větu napíše do části + a někdo do části –. U T-grafu nebývá většinou jedno správné řešení. Každý může mít jiný názor, a proto na jedno téma může vzniknout několik různých T-grafů. Abychom ale mohli posoudit správnost zařazení informace, je třeba k ní napsat i důvod. Přesně tak, jak jsme to teď zkusili. Většina z nás si asi myslela, že bitva u Lipan zařazená do části pro je chyba. Pokud bychom ale znali odůvodnění, zcela jistě bychom bitvu u Lipan v části pro za chybu nepovažovali. Proto je nutné napsat do T-grafu důvod.

Nyní si každý vyzkouší do svého sešitu vytvořit vlastní T-graf na téma Husité a pokusí se vymyslet dvě informace s odůvodněním do levé části a dvě informace s odůvodněním do pravé části.

Je někdo, kdo si na tento úkol ještě sám netroufá? (zvedli ruku tři žáci). Máte možnost tedy dát hlavy dohromady a pokusit se společně úkol zvládnout na jeden pracovní list.

Reflexe

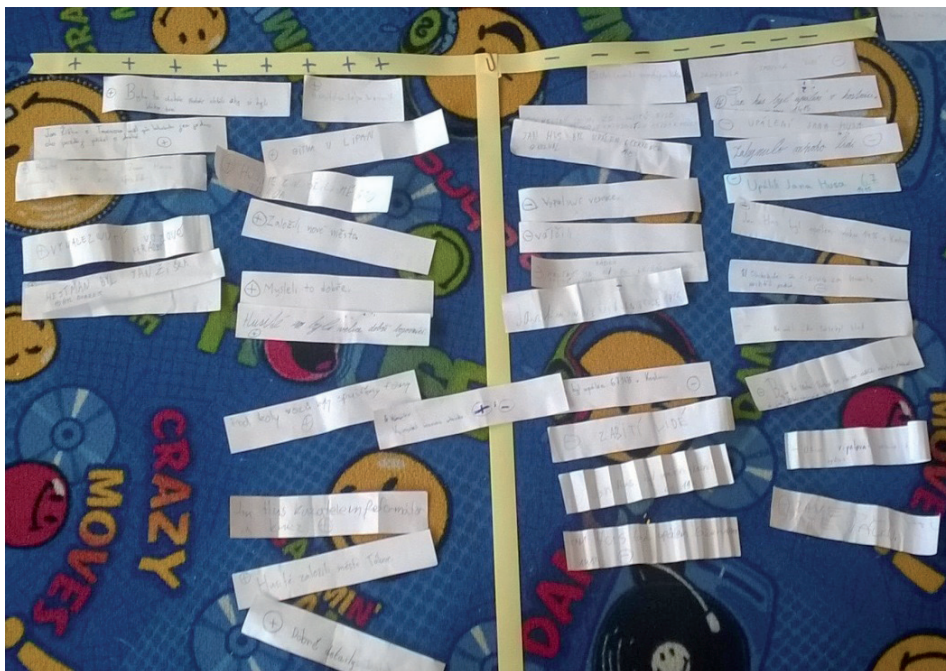
Na tabuli je nakreslen teploměr.

Každý vyznačí na teploměru čárkou, jak se mu zavařila hlava při vymýšlení důvodů a jak se mu zavařila hlava při snaze pochopit záznam do T-grafu.

Důkaz o učení – T-graf jednotlivců v sešitě, pracovní list pro práci ve skupince
Kvalita 1 – žák nakreslil T-graf do sešitu, podařily se mu napsat jak 4 informace, tak i 4 důvody.

Kvalita 2 – žák nakreslil T-graf do sešitu, podařily se mu napsat nějaké informace, důvody jsou nepřesvědčivé.

Kvalita 3 – žák nakreslil T-graf do sešitu, buď úplně chybí informace, nebo úplně chybí důvody.

Učitelská reflexe

Po přemýšlení, zdali se mi podařilo úspěšně realizovat ukázkovou hodinu, jsem dospěl k několika situacím, které se mi zdály „diskutabilní“.

1. Použil jsem slovo chyba. Je to chyba, nebo to není chyba? V současné době se slovo chyba spíše nahrazuje jinými. Tuším, že používat slovo chyba je chybné, když žáky příliš ohrožuje. V tomto případě jsem ho užil ale záměrně. Slovo chyba je provokativní, aktivizační. V případě, kdy dochází ke klíčovému uvědomění si pravidel zapisování do T-grafu, je třeba, aby všichni žáci poslouchali na 100%. Přesto jsem během hodiny po vyřknutí tohoto slova viděl na některých žákovských obličejích známky nervozity. Vyrozuměl jsem, že se žákům mohlo honit hlavou „*Tý jo, to je průšvih, co když jsem*

taky udělal/a chybu, to můj lístek učitel také takhle srazí přede všemi“? Vzápětí jsem tedy situaci řešil tak, že jsem zdůraznil, že chyba není zařazení, ale nedostatečné odůvodnění, které nemá nikdo, protože žáci neměli instrukci psát důvod. Doufám, že v žákovských hlavách myšlení přepnulo na „*Hmm, tak když budeme psát všichni ty důvody, bude vše správně.*“

2. Událost, situace, informace...? Jak jsem dětem vlastně zadal, co mají napsat na lístečky? – Když jsem viděl nápisy na lístcích v kruhu, o každém šlo přemýšlet a odůvodňovat ho. Naštěstí v tomto případě nedokonalost zadání nevedla v dosažení cíle.
3. Mám vůbec řešit s žáky, kteří mají tendenci šermovat o přestávce pravítky, přínosy války? To je ještě víc namotivují k válčení?! Je to chyba, nebo ne?

Zajímavosti

Předkládáme vám inspirativní čtení o různých zajímavostech, které by neměly uniknout vaší pozornosti.

Promyšlené rozhodování

Nikdo z nás nežije na pustém ostrově (i když bychom si to někdy přáli), a tak se součástí našeho života stalo i dohadování a domlouvání se, které by měly vést k jednotnému závěru. Víme, že proces shodování se na jednom výstupu nemusí probíhat hladce a jednoduše. Často je to živelná záležitost, a někdy se stává, že účastníci takového procesu odcházejí po určité době znechuceni, rozčarováni a bez jasného závěru.

V literatuře jsem narazila na kratičký inspirativní článek, jak proces domlouvání se či rozhodování může vypadat. Jeho využití vidím jak při domlouvání se mezi

děti v rámci třídy, tak i mezi kolegy ve škole. Benefitem je možnost zamyslet se nad tímto procesem a ujasnit si, že existuje více možností, jak jím projít. Ne každý model se hodí pro každou situaci a nemůžeme říci, že jeden je lepší než druhý. V krizové situaci rozhodne ten nejzkušenější a ostatní se podřídí. Není čas čekat na čistý konsenzus, když jde o život. Při velkém objemu práce se skupina rozdělí na týmy a každý tým rozhodne o své oblasti. Rozhodnutí platí pro celou skupinu. Např. při přípravě tábora rozhodnou kuchařky o složení jídelníčku, zdravotník o obsahu lékárníčky a vedoucí o výběru her. Při rozhodování se o škol-

ním výletě můžeme děti učit, jak dojít ke konsenzu.

Rozhodování a život ve skupině patří k životu, a tak doufám, že pro vás následující řádky budou inspirací.

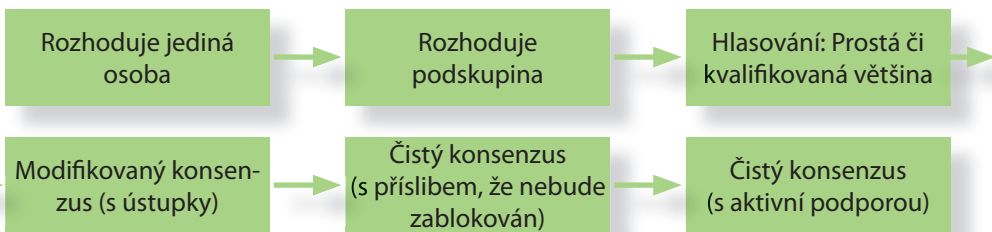
Jana Zajícová, 2. ZŠ Dobříš

Pokud není dobře promyšleno, jakým způsobem bude probíhat rozhodování, dochází na pracovištích často ke zmatkům a napětí – a co teprve v osobním životě! Takže dříve, než se ponoříte do jakéhokoli tématu, doporučujeme, abyste poodstoupili a udělali dvě věci:

1. Přesně si vyjasnili, jaká rozhodnutí je třeba udělat.

2. Určit, jak budou prováděna – kdy a kým.

Nabízíme vám zde škálu několika modelů rozhodování. Kterýkoli z nich se může stát efektivním nástrojem k nalezení správného rozhodnutí, pokud se pro něj ovšem vědomě rozhodnete předem.

Níže najdete popisy k uvedené škále a odlehčený příklad z běžného života. Až budete procházet jednotlivé modely rozhodování, zvažte u každého rozhodnutí, které potřebujete učinit, relativní výhody a nevýhody každého z těchto modelů.

- Který z těchto způsobů vám pro vaše aktuální rozhodování připadá nejvhodnější?
- Jak se na tento způsob rozhodování co nejlépe připravit?
- Jak asi budou reagovat ostatní?

Modely rozhodování

Příklad: Pokud vám definice těchto modelů stále připadají poněkud akademické, zkuste si představit rodinnou dovolenou. Úplně vlevo na škále je případ, kdy o tom, kam celá rodina vyrazí, rozhoduje pouze dědeček. Úplně vpravo je případ, kdy má při finálním rozhodování stejnou váhu hlas každého člena (včetně štěněte) a jízdenky se nekoupí, dokud všichni neřeknou, že jsou připraveni balit kufry.

Rozhoduje jednotlivec: Finální rozhodnutí spočívá na jednom člověku. Ten se může radit s ostatními a zkoumat okolnosti. Nakonec však rozhodne sám.

Rozhoduje podskupina: Finální rozhodnutí činí tým dvou či více lidí. Ti se k tomu mohou sami nabídnout, nebo jsou k tomu určeni.

Hlasování: Prostá či kvalifikovaná většina: Všichni zúčastnění jsou pozváni, aby hlasovali. Předtím se však všichni musí shodnout, kolikaprocentní většina je k přijetí rozhodnutí potřeba (například více než polovina pro, minimálně dvě třetiny pro).

Modifikovaný konsenzus (s ústupkem): V tomto modelu je cílem dosáhnout souhlasu celé skupiny. Pokud ho však není dosaženo do určité doby, je dohodnuto, že se použije jiný model rozhodování (např. rozhodnutí jednotlivce, podskupiny či hlasování).

Čistý konsenzus (příslib neblokovat): V tomto modelu dialog a zkoumání okolností pokračují tak dlouho, než jsou všichni s rozhodnutím dostatečně srozuměni. To znamená, že jsou buď všichni zcela pro, NEBO s rozhodnutím souhlasí alespoň do té míry, že proti němu nebudou protestovat.

Čistý konsenzus (aktivní podpora): V tomto modelu dialog a zkoumání okolností pokračují tak dlouho, než jsou s ním všichni plně srozuměni. K dosažení tohoto typu konsenzu musí skupina upravovat návrh či rozhodnutí tak dlouho, dokud mu všichni nevyjádří aktivní podporu.

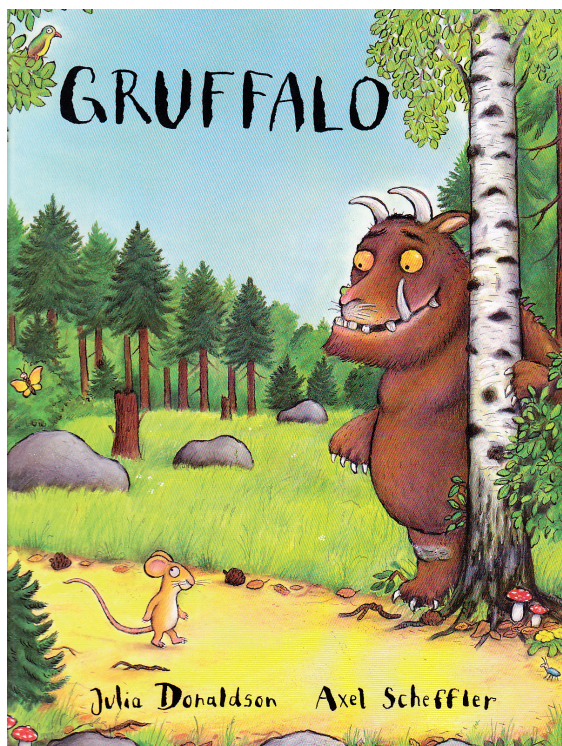
Zdroj: www.globallearningpartners.com.

Přeložila Lenka Kapsová.

Do knihovny...

Přinášíme recenze nových knih, ať už pro dospělé nebo pro děti a mládež. Věříme, že tak najdete inspiraci pro zařazení knih do vaší třídní, školní nebo domácí knihovničky nebo pro práci s textem ve výuce.

Julia Donaldson, Axel Scheffler: Gruffalo. Vydalo nakladatelství Svojtka, Praha 2014.

Kniha *Gruffalo* je v zahraničí považována za moderní klasiku pro děti – knihy se po celém světě prodalo 5 milionů výtisků a byla přeložena do 50 jazyků. Je mezi nimi konečně také čeština. Příběh o chytré myšce a síle její fantazie si získá srdce každého čtenáře, malého i velkého. K půvabu knihy přispívají jak ilustrace Axela Schefflera (mnohé z nich celostránkové), tak i rýmovaný text Julie Donaldsonové. Na svých webových stránkách uvádí, že ji k příběhu inspirovala čínská pohádka o dívce, která přelstila tygra tím, že předstírala, že je královna džungle. Tygr se vyděsil a utekl. V angličtině ale neexistuje mnoho slov, která by se rýmovala s „tiger“, proto autorka přemýšlela nad jiným slovem a napadlo ji „gruffalo“, které se jí hodilo ke spojení „doesn't he know“. I podoba nestvůry byla určena hlavně slovy,

kteřá se spolu dobře rýmují (toes – nose, black – back). Překladatelka Erika Stařecká měla tedy těžký úkol – převést do češtiny význam, aniž by se vytratily rýmy a dětský pohled na svět. Občas se v textu objeví slova, kterým menší čtenáři hned neporozumí (např. spáry, mozoly, bifteky, tesáky, kly), ale za pomoci obrázků se i jim význam vyjasní, případně se zeptají dospělého.

Kniha *Gruffalo* má další pokračování, o Gruffalovi vznikl i animovaný film či divadelní představení. Přestože je hlavním aktérem příběhu myška, větší pozornost na sebe strhává podivuhodný a fantazií stvořený Gruffalo. Je hloupý, ošklivý a neohrabaný, ale svým způsobem i politováníhodný a roztomilý.

Připravila Kateřina Šafránková